ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ТА ЕЛЕКТРИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ

Кідалов С. О.

У статті здійснено аналіз наявної нормативно-правової бази та запропоновано шляхи удосконалення її з метою розвитку державної системи природоохоронного управління завдяки належному екологічному врядуванню, вдосконаленню природоохоронного законодавства та підвищенню рівня його дотримання, а також наблизенню законодавства України до права (*acquis*) Європейського Союзу.

Зокрема, в Україні не існує визначеного переліку видів товарів і продукції, що належать до ВЕЕО, відсутній статистичний облік обсягів їх утворення та переробки, а також законодавча база щодо регулювання процесу поводження з ними. Недостатність потужностей з переробки ВЕЕО, відсутність схем їх збирання призводять до надходження їх на звалища з усіма негативними наслідками для довкілля. Ситуація потребує системного підходу та скорішого вирішення.

Головне завдання полягає у створенні умов для підвищення стандартів життя населення шляхом впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та місцевому рівнях, зменшення нескінченної кількості обсягів відходів та посилення якості переробки й обов'язку повторного їх використання.

Ключові слова: нормативно-правові акти, ВЕЕО, Європейський Союз, стратегія, природоохоронне законодавство, технічний регламент, використання відходів.

В статье проведен анализ имеющейся нормативно-правовой базы и предложены пути совершенствования ее с целью развития государственной системы природоохоронного управления путем надлежащего экологического управления, совершенствования природоохоронного законодательства и повышения уровня его соблюдения, а также приближения законодательства Украины к праву (*acquis*) Европейского Союза.

В частности, в Украине не существует определенного перечня видов товаров и продукции, относящихся к ОЭО, отсутствует статистический учет объемов их образования и переработки, а также законодательная база по регулированию процесса обращения с ними. Недостаточность мощностей по переработке ОЭО, отсутствие схем их сбора приводят к поступлению их на свалки со всеми отрицательными последствиями для окружающей среды. Ситуация требует системного подхода и скорейшего решения.

Главная задача заключается в создании условий для повышения стандартов жизни населения путем внедрения системного подхода к обращению с отходами на государственном и местном уровнях, уменьшения бесконечного количества объемов отходов и усиления качества переработки и обязанности повторного их использования.

Ключевые слова: нормативно-правовые акты, ОЭО, Европейский Союз, стратегия, природоохоронное законодательство, технический регламент, использование отходов.

The article analyzes the existing legal framework and proposes ways to improve it in order to develop the state environmental management system through good environmental governance, improve environmental legislation and increase

its compliance, including approximation of EU legislation with the *acquis*.

In Ukraine, unlike in EU countries, there is no definition of the list of goods and products related to WEEE, there is no statistical record of the volume of their production and processing, and there is no legal basis for regulating the process of handling them. Lack of WEEE processing facilities, lack of collection schemes lead to their landfill with all the negative environmental consequences. The situation needs a systematic approach and a quicker solution.

The main task is to create conditions for raising living standards by introducing a systematic approach to waste management at the state and local levels, overcoming an endless amount of waste, and enhancing the quality of recycling and the obligation to reuse it.

Waste generated from maintenance, processing of raw materials of different origin, industries containing hazardous substances, including wastes of electrical and electronic equipment are the result of imperfect legal framework, lack of effective control, including accounting and reporting, and also a quality waste management system.

Overcoming this problem is important in the rapid development of electronic resources and energy infrastructure of the state.

Compared with European countries in Ukraine, the low level of recycling and recycling of household waste and the high rate of their disposal at landfills that are overloaded and their work does not meet environmental and sanitary standards.

However, by adopting strategies, certain laws, methodological recommendations, instructions, etc., the state sets itself the tasks it is trying to solve.

The list and excursion of the regulatory elements of the electronic and electrical waste system will enable us to understand the need for further improvement of legal regulation in order to achieve the common goal for the state and each person personally.

Key words: regulations, WEEE, European Union, strategy, environmental legislation, technical regulations, waste management.

Постановка проблеми та її актуальність. На відміну від країн ЄС в Україні не існує визначеного переліку видів товарів і продукції, що належать до ВЕЕО, відсутній статистичний облік обсягів їх утворення та переробки, а також законодавча база щодо регулювання процесу поводження з ними. Недостатність потужностей з переробки ВЕЕО, відсутність схем їх збирання призводять до надходження їх на звалища з усіма негативними наслідками для довкілля. Ситуація потребує системного підходу та скорішого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Схожі проблеми аналізували у своїх працях О. Німко, Н. Максіменцева, А. Оскірко, О. Говрилюк та інші.

Метою статті є аналіз Європейських та національних нормативно-правових документів у сфері поводження

Кідалов С. О., 2019

з електронними та електричними відходами, пошук більш дієвої системи контролю та обґрунтування наукових пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання поводження з відходами, в тому числі відходами електричного та електронного обладнання, здійснюється в Україні за допомогою певного переліку нормативно-правових актів.

Підписанням документа «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» Україна взяла на себе зобов'язання з впровадження положень Рамкової Директиви № 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. «Про відходи та скасування деяких директив» у національне законодавство від трьох до п'яти років від набуття чинності Угодою. Серед зобов'язань передбачається встановлення механізму повного покриття витрат згідно з принципом «забруднювач платить» та принципом розширеної відповідальності виробника [1].

У 2019 році були прийняті Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, що затверджені Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII (далі - Стратегія), який набрав чинності 01 січня 2020 року. Відповідно до цієї Стратегії мета державної екологічної політики полягає в досягненні задовільного стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України [2].

В Україні прийнятий і діє Закон України «Про відходи». Він визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України [3].

До Верховної Ради подано законопроект «Про відходи електричного та електронного обладнання» від 30.10.2019 р. № 2350. Його метою є введення системи розширеної відповідальності виробника щодо електричного та електронного обладнання, сприяння сталому виробництву та споживанню електричного та електронного обладнання, запобігання утворенню БЕЕО (у тому числі шляхом створення умов для повторного використання), створення системи управління БЕЕО, забезпечення високого ступеня створення та повернення в економічний обіг цінної вторинної сировини, зменшення видалення відходів БЕЕО [4].

Важливе місце серед нормативно-правових актів, що регулюють відносини щодо утилізації БЕЕО, посідає Податковий кодекс України. Так, він визначає ставки податку за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах [5].

Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів, що затверджені наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 07.06.2010 р. № 176, спрямовані на належну організацію діяльності у сфері поводження з побутовими відходами, в тому числі й щодо організації робіт із сані-

тарного очищення районів індивідуального житлового будівництва населених пунктів [6].

Підзаконний нормативний акт - Інструкція щодо заповнення форми звітності № 1-ТПВ «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами», яка затверджена наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України за погодженням з Держкомстатом, відносить відпрацьоване ЕЕО до змішаних твердих побутових відходів [7].

Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що затверджена Законом України від 18 березня 2004 року № 1629-IV, визначається механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правозастосування [8].

Також існує Технічний регламент безпеки низьковольтного електричного обладнання та план заходів із його застосування, який містить визначення поняття «низьковольтне електричне обладнання». Цей план розроблений з урахуванням Директиви 2002/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 року «Про обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні». Він визначає вимоги щодо застосування певних небезпечних речовин в ЕЕО [9].

Згідно з постановою КМ України «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів» ведеться зазначений реєстр на підставі звітних даних виробників відходів, відомостей спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами [10].

Ст. 55 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» присвячена охороні навколишнього природного середовища від забруднення відходами [11].

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» у ст. 13 відносить вивезення побутових відходів до комунальних послуг та послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій [12].

Згідно зі ст. 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до делегованих повноважень виконавчих органів сільських рад у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища належить в тому числі і визначення територій для розміщення відходів відповідно до законодавства, а також здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами [13].

Була прийнята постанова КМ України «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів», згідно з якою з 1 вересня 2000 р. в Україні введено міжнародну систему контролю за транскордонним перевезенням небезпечних відходів і затверджено Жовтий та Зелений переліки відходів, які дозволено перевозити [14].

Постанова КМ України «Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами» передбачала створення умов, що сприятимуть забезпеченню повного збирання, перевезення, утилізації,

знешкодження та захоронення побутових відходів, обмеження їх шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини [15].

Постановою КМ України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів» були затверджені єдині правила ведення державного обліку та паспортизації відходів, дія яких поширюється на підприємства, установи, організації всіх форм власності, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності, діяльність яких пов'язана з утворенням відходів та здійсненням операцій поводження з ними [16].

Для запобігання утворенню або зменшення обсягів утворення відходів, вдосконалення механізму їх обліку КМ України видав постанову «Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазайних відходів» [17].

З метою контролю за обсягами утворених відходів суб'єкти господарювання, діяльність яких призводить виключно до утворення відходів, для яких показник загального утворення відходів становить від 50 до 1000 умовних одиниць, щороку подають декларацію про відходи. КМ України видав постанову «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми» [18].

Інструкція щодо заповнення типової форми первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари» встановлює порядок ведення первинного обліку відходів та пакувальних матеріалів і тари згідно з типовою формою № 1-ВТ, яку заповнюють ФОП та підприємства, у процесі діяльності яких утворюються відходи [19].

Як сучасна правова держава Україна обрала пріоритетний напрям розвитку в галузі управління відходами, орієнтуючись на досвід інших держав, зокрема держав, що входять до складу ЄС, шляхом вдосконалення сучасного українського законодавства, адаптації нормативно-правових актів. Розв'язання проблеми поводження з відходами має здійснюватись на державному рівні, зокрема й шляхом впровадження ефективного законодавчого регулювання, яке має будуватись на врахуванні національних особливостей та позитивному досвіді європейського законодавства [20].

Як зауважують П.О. Масляк, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, «проблема відходів у багатьох країнах світу стала особливо актуальною, оскільки вони не тільки займають родючі землі, але й зумовлюють забруднення навколишнього середовища» [21].

Висновки. Норми національного права, які закріплені в певних правових актах, що досліджені в статті, визначають правила, за якими без порушень і без штрафних санкцій можна організувати процес збирання, зберігання, утилізації та обліку відходів БВЕО. На цій основі можна забезпечити ще і фінансове зростання для підприємств. Отже, дотримання правил, зазначених у досліджених нормативно-правових актах, є основним орієнтиром для досягнення безвідходного виробництва. На жаль, в чинному правовому полі нормативної техніки щодо інформативної політики держави стосовно порядку поводження з відходами, в тому числі і БВЕО, компенсаційного характеру дотримання зазначеного порядку і високих штрафних санкцій за його недотримання не існує.

Попри велику кількість законів, підзаконних нормативно-правових актів, інструкцій, стратегій, методичних рекомендацій та інших відомчих і локальних

актів, збереження, відновлення та збалансоване використання відходів електронної і електричної сировини залишається на низькому рівні.

Література

1. Про відходи та скасування деяких Директив : Директива Європейського Парламенту та Ради від 19.11.2008 р. 2008/98/ЄС. URL: <https://menr.gov.ua/news/31288.html>.
2. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2697-19>.
3. Про відходи : Закон України від 06.07.2012 р. № 5179-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187/98-%D0%B2%D1%80>.
4. Про відходи електричного та електронного обладнання: проєкт закону від 30.10.2019 р. № 2350. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67234 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67234.
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>.
6. Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів : Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 07.06.2010 р. № 176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0176662-10>.
7. Інструкція щодо заповнення форми звітності N 1-ТПВ «Звіт про поводження з твердими побутовими відходами» : наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 19.09.2006 р. № 308. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0308667-06>.
8. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1629-15>.
9. Технічний регламент безпеки низьковольтного електричного обладнання : Постанова КМУ від 16.12.2015 р. № 1067. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-2015-%D0%BF>.
10. Порядок ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів : Постанова КМУ від 31.08.1998 р. № 1369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1360-98-%D0%BF>.
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1264>.
12. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 р. № 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2189-19>.
13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 01 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97-%D0%B2%D1%80>.
14. Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацію/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів : Постанова КМ України від 13.07.2000 р. № 1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1120-2000-%D0%BF>.
15. Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами : Постанова КМ України від 04.03.2004 р. № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/265-2004-%D0%BF>.
16. Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів : Постанова КМ України від 01.11.1999 р. № 2034. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2034-99-%D0%BF>.

17. Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазяйних відходів : Постанова КМ України від 03.08.1998 р. № 1217. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1217-98-%D0%BF>.

18. Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми : Постанова КМ України від 18.02.2016 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2016-%D0%BF>.

19. Про затвердження типової форми первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари» та Інструкції щодо її заповнення : Наказ Мінприроди України 07.07.2008 р. № 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0824-08>.

20. Зерук В.А. Аналіз нормативно-правової бази реалізації політики поводження з відходами в Україні. URL: [file:///C:/Users/Sergey/Downloads/Upsal_2013_12_33%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Sergey/Downloads/Upsal_2013_12_33%20(1).pdf).

21. Масляк П.О., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу. Київ : Лібра, 1996. 328 с.

*Кідалов С. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*